

Zaključci Foruma o kulturi sjećanja

Vukovar, 11. - 13. 04. 2013.

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću iz Zagreba i Mreža fondacija Otvoreno društvo u suradnji s Europskim domom Vukovar organizirali su Forum o kulturi sjećanja, koji se održao u Vukovaru od 11. do 13. travnja 2013. godine. Cilj ovog foruma bio je produbiti i intenzivirati javni dijalog o pitanjima vezanima za nedavnu prošlost u post-jugoslavenskim zemljama. Fokusirali smo se na načine na koje danas pamtimo žrtve ratnih zločina počinjenih u razdoblju od 1991. – 2001. Također, cilj nam je bio na sistematičan način sagledati i informirati se o postojećim komemorativnim praksama u pojedinim zemljama te inicirati javni dijalog o kulturi sjećanja i pamćenja zločina i njihovih žrtava.

Pitanja s kojima smo se bavili ticala su se obilježavanja mjesta stradanja različitih grupa žrtava u ratovima koji su se 1990ih godina vodili na prostoru bivše Jugoslavije, kako postojećim inicijativama za obilježavanje takvih mjesta, tako i nedostatkom (službenih) inicijativa za obilježavanje nekih zaboravljenih mjesta i žrtava. U sklopu programa smo se također, posjetiti na neka od mjesta sjećanja u Vukovaru, u okviru polu-dnevne studijske posjete. Na posebnom panelu čuli smo o zaboravljenim mjestima stradanjima u Vukovaru, drugim gradovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Zaključili smo da je iznimno važno podržati inicijative za obilježavanja individualnih mjesta stradanja jer je, sam čin obilježavanja mjesta stradanja oslobađajući i olakšavajući za žrtve, a o primjerenim načinima treba provesti uključivu javnu raspravu na svim potrebnim razinama. Složili smo se da je javna rasprava o načinima javnog sjećanja i memorijalizaciji također vrsta spomenika.

Istaknut je mogući značaj postavljanja privremenih spomenika na različitim mjestima,

koji bi bili interaktivni i služili podizanju javne svijesti o nužnosti obilježavanja stradanja. Međutim, sudionici radne grupe su se usuglasili da vjerojatno nikada neće postojati društveni konsenzus oko nekog spomenika te da je neslaganje/kontroverza sastavni dio spomenika.

Regionalna podrška inicijativama za obilježavanje mjesta sjećanja

Kako bi zajednički podržali neke inicijative za obilježavanje mjesta stradanja, naglašeno je da mora postojati minimum utvrđenih činjenica o okolnostima stradanja i žrtvama. Potrebno je vizualizirati višeglasje tj. postojanje različitih narativa o događajima, ali samo ako postoje utvrđene činjenice o tim događajima.

Također, predloženo je i da se ubuduće na ovakve i slične događaje pozivaju kustosi iz memorijalnih centara kao što je Vukovarska bolnica i spomen-dom Ovčara, kako bi se informirali i razmotrili promjene u načinu na koji govore o ratu i počinjenim zločinima.

Također je zaključeno da je postojanje spomenika važno samo po sebi, jer sama činjenica da postoji spomenik dokazuje da zajednica priznaje da se na tom mjestu nešto dogodilo.

U raspravi o spomeniku svim civilnim žrtvama ratova 1990ih na području bivše Jugoslavije koji je 2011. podignut u Podgorici. Primjer spomenika postavljena su brojna pitanja o tome kakva je svrha toga da imamo spomenik ako nitko nije kažnjen za počinjene zločine? Koja je svrha postavljanja spomenika ako se nije proveo proces suočavanja s prošlošću? Kad je pravo vrijeme da se postavi spomenik? Je li bolje postaviti spomenik svim žrtvama za sve počinjene zločine ili spomenike za svaki pojedini zločin i žrtve svakog pojedinog zločina? Što napraviti s općenitim spomenicima koji ne govore o tome tko su žrtve, tko su počinitelji, što se dogodilo?

Oснаživanje regionalne mreže organizacija koje rade na kulturi sjećanja

Kulturu sjećanja na prostorima bivše Jugoslavije obilježava selektivnost. Još uvijek je u funkciji izgradnje nacionalističkog, militarističkog i seksističkog identiteta i karakterizira je postojanje vidljivih, ali i nevidljivih žrtava. Organizacije civilnog društva inzistiraju na priznavanju patnje svih žrtava od samih početaka ratova, prosvjedujući i upozoravajući na sudbinu svih žrtava.

Predstavljeno je iskustvo *Žena u crnom* koje su od 1990. organizirale su više od 1.500 mirovnih akcija temeljenih na feminističkoj teoriji odgovornosti i feminističkoj etici brige. Njihova prva instanca kojoj se obraćaju su žrtve i javno priznanje zločina koji su počinjeni u njihovo ime.

Centar za nenasilnu akciju radi s ratnim veteranima kojima oficijelna politika daje legitimitet da pričaju „istinu“ o ratu. Transformacija njihovog traumatičnog iskustva s ciljem izgradnje mira dovodi do humanizacije neprijatelja (posebice kada se veterani s različitih strana susretnu na zajedničkim druženjima ili posjetima stratištima). Veterani mogu dekonstruirati javnu sliku rata, koji se u općem diskursu poistovjećuje s herojstvom i nečim što navodno donosi svijetlu budućnost. Centar za nenasilnu akciju producira dokumentarne filmove, organizira susrete i javne forume, te zajedničke posjete mjestima stradanja (npr. veterani u Potočarima)

Nastavak suradnje i razmjene

Prvo predstojeća prilika za zajedničko djelovanje je **Akcija bijele trake (31.5.2013.)** koja će se manifestirati u različitim oblicima, npr u Prijedoru gdje će se održati okupljanje antifašista. Manjinska zajednica Bošnjaka u Zagrebu također će se pridružiti akciji. Također, dio zastupnik Hrvatskog sabora na taj dan će nositi bijelu traku oko ruke. Udruženje 'Izvor' ove se godine odlučilo fokusirati na djecu kao žrtve, a ako akcija bude imala dobar odaziv, uključilo bi se i druge žrtve – npr. žene. Od 20. do 31.5. organizirati će se niz akcija u različitim zemljama.

Kroz intenzivne rasprave o komemorativnim praksama i različitim načinima memorijalizacije osnažili smo regionalnu mreže stručnjaka i institucija zainteresiranih za pitanja suočavanja s prošlošću u post-jugoslavenskim zemljama te izrazili želju za okupljanjem i koordinacijom na sličnim Forumima na drugim mjestima stradanja.

Također je predloženo da se napravi sustavan pregled postojećih i provedenih inicijativa, u obliku kronološkog materijala, na umjetničkom i praktičnom planu